

Teresa Pàmies, política, memòria i literatura

Montserrat Bacardí
i Francesc Foguet (ed.)

**BIBLIOTECA
MILÀ
I FONTANALS
68**

CONSELL DE DIRECCIÓ

Dominique de Courcelles (Centre National de la Recherche Scientifique)

Josep M. Domingo (Universitat de Barcelona)

Sharon Feldman (University of Richmond)

Carme Gregori (Universitat de València)

Joan Martí i Castell (Universitat Rovira i Virgili)

Joan Mas i Vives (Universitat de les Illes Balears)

Josep Massot i Muntaner (Institut d'Estudis Catalans)

Irmela Neu (Hochschule München)

Veronica Orazi (Università degli Studi di Torino)

Paul Preston (London School of Economics & Political Science)

Ramon Pinyol i Torrents (Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya)

Francesc Vilanova (Universitat Autònoma de Barcelona)

Teresa Pàmies,
política, memòria i literatura

Montserrat Bacardí i Francesc Foguet (ed.)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ajuntament de Balaguer

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

L **Institució
de les Lletres
Catalanes**

100
Teresa
Pàmies

Societat Catalana
de Llengua i Literatura

PEN
català

GETCC

filcat **UAB**

Primera edició, novembre de 2020

© Els autors, 2020

La propietat d'aquesta edició és de

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-144-9

Dipòsit legal: B. 15365-2020

Imprès a Gráficas Rey

La lluita persistent de Teresa Pàmies

MONTSERRAT BACARDÍ I FRANCESC FOGUET

Universitat Autònoma de Barcelona

L'obra literària de Teresa Pàmies (Balaguer, 1919 – Granada, 2012), una de les figures més populars de les lletres catalanes a partir dels anys setanta, reflecteix la seva pròpia trajectòria vital i la de tota una generació que va viure l'esperança republicana de 1931, la Guerra i la Revolució de 1936-1939, la Segona Guerra Mundial, les conseqüències de la llarga dictadura franquista, l'emergència de l'eurocomunisme, l'ensorrament del Mur de Berlín... Compromesa políticament amb el comunisme des de ben jove, després de passar pels camps de concentració francesos i per la presó, va viure exiliada a Santo Domingo, Cuba, Mèxic, Belgrad, Praga i París, fins que el 1971 va tornar a Catalunya. El seu primer llibre, *Testament a Praga* (1971, premi Josep Pla 1970), va fer emergir, gairebé com una revelació, una realitat sepultada per la repressió, la censura i la desmemòria. A partir d'aleshores, Pàmies va col·laborar en nombrosos mit-

jans de comunicació i va publicar novel·les, narrativa breu, cròniques, memòries, dietaris, llibres de viatges, assaigs, sempre amb un pòsit autobiogràfic manifest i amb un compromís politico-social de signe inequívocament progressista.

Amb motiu del centenari del naixement, el simposi «Teresa Pàmies, política, memòria i literatura», que va tenir lloc a l'Institut d'Estudis Catalans el 8 d'octubre de 2019 (organitzat per l'Ajuntament de Balaguer, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la Institució de les Lletres Catalanes i la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'IEC), es va proposar d'analitzar les diverses facetes de l'extensa i vasta crònica del seu temps que va bastir. Calia centrar-se en els tres eixos del títol, «política, memòria i literatura», indestriables, perquè l'obra de Pàmies transmet una perspectiva personal del passat i una visió del present que adquireixen una deliberada dimensió col·lectiva, política. Tot defugint qualsevol deriva necrofílica o de reducte, la trobada acadèmica havia de permetre valorar de manera sistemàtica i crítica la significació de l'homenatjada, havia de calibrar-ne la vigència del corpus i havia d'assolir, alhora, un caràcter científic i divulgador. Es tractava de deixar constància per al futur de com, ara i aquí, llegim i valorem l'aportació de Teresa Pàmies a la literatura catalana contemporània.

El simposi va intentar d'abordar molts aspectes d'una producció extensa i plural: des de la vessant més biogràfica fins a la més pública. Bo i combinant testimoniatge i investigació, les intervencions van versar sobre la implicació política de l'escriptora, el compromís cívic, la novel·lística, la memorialística, els dietaris, els llibres de viatges, el periodisme i el feminisme. Per

això, les ponències van anar a càrrec d'especialistes i de persones d'acreditada solvència, que, amablement i diligent, van entomar l'encàrrec, el repte de fressar camins nous amb tant entusiasme com exigència. A més de les ponències de caràcter testimonial de Sergi Pàmies i de Maria Barbal, hi van prendre part Montse Barderi, comissària de l'Any Teresa Pàmies, i investigadors i assagistes acreditats: Margarida Aritzeta, Enric Balaguer, Paola Lo Cascio, Anna Esteve, Lluïsa Julià, Marta Nadal, Mercè Picornell i Simona Škrabec.

Aquest volum aplega l'elaboració —arrodonida i completa— de les ponències presentades al simposi, en aquesta doble línia de testimoniatge i recerca. L'enceta la intervenció de Sergi Pàmies, el fill petit de l'escriptora i ell mateix escriptor conegut i reconegut, que brinda un retrat familiar amb un seguit de «me'n recordo», a la manera de Joe Brainard, que desgranen fragments de records i de moments viscuts, rememoratius de vivències íntimes. Maria Barbal clou el llibre amb una evocació que parteix del respecte i la complicitat amb l'amiga i l'escriptora, i que s'amara de referències de caràcter autobiogràfic. La coneixença personal li permet de repassar projectes compartits, com *Barcelldones* (1989), espais de trobada de signe literari o lluites solidàries per a la divulgació de la memòria dels vençuts. Com a lectora, Barbal també ofereix una interpretació personal dels llibres de l'autora, sobretot dels que es basen en la memòria «pròpia i heretada».

Entre aquestes dues intervencions testimonials, se succeeixen les ponències sobre aspectes més concrets. L'escriptora Montse Barderi remarca la importància que pren l'autodidac-

tisme d'«una romàntica militant» en la construcció del jo, en la formació de l'escriptora i en la seva autopresentació pública. La historiadora Paola Lo Cascio traça una mirada de conjunt de la praxi i el compromís polítics de Pàmies a partir de la militància comunista en el context general del segle xx: la seva trajectòria s'inscriu en una experiència col·lectiva que va de l'efervescència revolucionària europea de la primera postguerra mundial fins al 1971, quan Pàmies torna a Catalunya, tot passant per la militància a les JSUC durant la guerra, el periple del primer exili, l'estada a Praga (1948-1959) i el Maig del 68.

Els altres articles, signats per especialistes en literatura catalana, se centren de manera més específica en els diversos caires de l'obra literària de Teresa Pàmies. Lluïsa Julià planteja la seva novel·lística des de la perspectiva que va ser escrita per una seguidora comunista i focalitza l'atenció en l'etapa que va de *Testament a Praga* (1971) a *Memòria dels morts* (1981): un conjunt de llibres que configura «unes immenses memòries polítiques i emocionals», i l'anàlisi minuciosa de *Testament a Praga* així ho exemplifica. Enric Balaguer insereix la producció literària de Pàmies en les coordenades del memorialisme, l'autobiografia i l'escriptura del jo i, en aquest sentit, para atenció sobretot en les obres dels primers anys setanta: *Testament a Praga*, *Quan érem capitans*, *Va ploure tot el dia*, *Quan érem refugiats* i *Gent del meu exili* —la que considera, potser, més remarcable—; en destaca el fet que donin veu als altres, a la manera, avui dia, d'Svetlana Aleksiévitx, i situa Pàmies en el corrent del memorialisme militant i entre els grafomans més distingits de les lletres catalanes. En una línia similar, Anna Esteve delimita el paper del die-

tarisme en el corpus de Pàmies, que interpreta en clau de crònica i record, i ho il·lustra amb *Si vas a París, papà* (1975) i *Primavera de l'àvia* (1989); d'aquestes dues obres, n'excel·leix la recerca d'un «efecte de veritat», la polifonia i la mirada política dels fets narrats.

Més crítica es mostra Simona Škrabec en examinar els «llibres de viatges» de Pàmies, recopilats a *Allí em trobareu: viatges* (2002). Škrabec argumenta que són cròniques que no tracten la «descoberta de la llunyania», sinó que assumeixen l'estatus «d'un visitant ocasional» i esdevenen «un àlbum de fotos familiars, exposat a la mirada dels curiosos», «una màscara». Marta Nadal proposa un «passeig» per l'obra periodística de Pàmies en confrontació amb la de Maria Aurèlia Capmany, coetània, per destacar-ne els elements comuns que, malgrat les diferències ideològiques, van compartir; acarades totes dues figures, les afinitats resulten reveladores. Margarida Aritzeta aprofundeix en la «mirada de dona» que destil·len les novel·les de Pàmies més autobiogràfiques: *Va ploure tot el dia*, *Amor clandestí*, *Dona de pres* i *Memòria de pres*, de les quals subratlla el «llenguatge de la capsa de cosir» i l'atenció que dediquen a l'àmbit domèstic o a la relació de parella. A l'últim, Mercè Picornell valora la recepció crítica de l'obra de Teresa Pàmies, marcada per l'adaptació a la contemporaneïtat i el caràcter dialògic de les seves propostes; a partir dels conceptes de «resistència» i «memòria» i les formes de valoració estilística de la crítica, Picornell acota l'estudi a la dècada dels setanta i exposa el lloc —diquem-ne— excèntric que Pàmies va ocupar en les lletres catalanes d'aleshores.

De les aportacions d'aquest volum, n' emergeix una Teresa Pàmies polifacètica i polièdrica, de registres diversos, narradora vocacional, crítica i emotiva, exigent i apassionada. Conscient del valor de la cultura, de la lectura, de l'escritura, va inclinar-se per la implicació en les lluites del present, per les relacions i els viatges, per les vivències —pròpies i alienes—, a fi de nodrir-se i de nodrir totes les pàgines que, dia rere dia, confegia. Treballadora infatigable, no amainava veles, ans al contrari: bregava amb totes les forces i amb un esperit independent per aconseguir els seus propòsits. En tant que comunista adepta, va seguir consignes i dictàmens i va patir confusions i tergiversacions de perspectiva similars a les de molts companys de viatge. Fet i fet, la seva obra literària s'erigeix en el testimoni i la veu, no tan sols dels republicans i dels comunistes vinculats al PSUC, dels combatents que van viure la guerra i l'exili, sinó també d'una militant inquieta que mira el món amb ulls de dona compromesa amb el seu temps i la seva gent. Potser per això, va tocar moltes tecles, va conrear molts gèneres i va publicar molts llibres, sense abandonar mai les conviccions polítiques, sovint posant-ne en evidència les contradiccions històriques. Com a dona, activista i escriptora, el seu és un exemple de lluita persistent.

MONTSERRAT BACARDÍ i FRANCESC FOGUET

Me'n recordo

SERGI PÀMIES

Escriptor

Si la Teresa Pàmies fos viva i algú li telefonés per anunciar-li la voluntat d'organitzar un simposi sobre Teresa Pàmies, probablement hauria arrufat el nas i, sense concessions, hauria dit: «I a qui se li ha acudit aquesta idea de bomber?»

Ni n'hauria autoritzat la celebració ni hauria participat en cap de les sessions que avui inaugurem. Ho fem amb el plus de saber que, entre tots, estem transgredint els hàbits d'una escriptora gens acostumada a ser tractada, analitzada i debatuda per, diguem-ne, especialistes. Dit d'una altra manera: som pòstumament clandestins.

Contravenint els principis del subjecte a estudiar, doncs, sé que hi participarem amb certa prevenció, sempre atents a no traïr en excés el punt de vista vital, literari, humanístic i moral d'una escriptora a qui de tant en tant li agradava lamentar-se que els acadèmics i l'aristocràcia literària oficial no li reconeguessin els mèrits.

Era una lamentació no gens victimista, una mena de coquetèria ucrònica que la situava en un ideal d'atenció que, en realitat, tampoc no hauria suportat. Perquè si l'hipotètic simposi frontalment rebutjat no hagués previst els minuts matinals de gimnàstica, les hores de treball, la visita diària al mercat del Ninot, els sagrats àpats a casa, la migdiada davant de la telenovel·la, l'hauria sabotejat fins a crear en els aspirants a organitzar-lo una infinita frustració.

Sé que els que som aquí actuem sota l'epígraf ampul·lós d'especialistes perquè el gènere simposi així ho exigeix. Però que, en realitat, no n'estem gens convençuts i amb prou feines aconseguirem fingir que la nostra opinió pot tenir, ben amaniada, una certa estructura de discurs acadèmic. En el meu cas, la meva condició d'especialista és consanguínia i imposada, estrictament biològica. Però a aquestes altures ja no puc sabotejar l'entusiasme i l'eficàcia organitzadora de persones com la Montse Barderi o la Montserrat Bacardí ni deixar tirats la Institució de les Lletres o l'Institut d'Estudis Catalans. Barderi és un cas d'entusiasme d'artilleria, i ha tingut la generositat d'haver de compaginar el comissariat de l'Any Teresa Pàmies amb la promoció del seu llibre *Memòria de l'aigua*, i Bacardí viu des de fa temps amb una habitació rellogada pels documents referits a la Pàmies, una realitat documental que creix com un animal mutant que encara no sabem si és carnívor, herbívor o omnívor.

A la mare, en canvi, jo li puc portar la contrària de manera pòstuma, que és el que els meus germans i jo estem fent per commemorar aquest Any Teresa Pàmies. Hem recuperat lli-

bres descatalogats, hem escrit pròlegs feliçment endogàmics i poc pudorosos, hem propiciat que la voluntat popular s'organitzi en multitud d'activitats a biblioteques, teatres i sales multimèdia i, de tant en tant, hem fet acte de presència per si entrava la policia demanant explicacions.

Avui, en nom de la família, declaro inaugurat aquest simposi i transmeto a totes les persones que hi participaran dues evidències prèvies. La primera: una gran curiositat per escoltar punts de vista insòlits per a nosaltres. La segona: estigueu tranquils i sentiu-vos lliures de dir el que vulgueu. No us ho tindrem en compte perquè, en realitat, nosaltres ens ho hem buscat i, per tant, digueu el que digueu, no us punxarem les rodes del cotxe.

Una dada rellevant: la data que hem triat per fer el simposi. En el moment de programar els actes commemoratius, vam pensar que seria bo fer el simposi el dia de l'aniversari de la Teresa, el 8 d'octubre. Però, per ser rigorosos, convé explicar la història. Llegiré part del seu certificat de naixement, que ens dona algunes pistes sobre l'origen i les contorsions identitàries del personatge:

En Balaguer, provincia de Lérida y a las once horas del día veinte de octubre de 1929, compareció María Bertran Solé, mayor de edad, de estado casa su ejercicio el de su sexo con objeto de que se inscriba en el Registro civil una niña; y al efecto, y como tía de la misma, declaro: Que dicha niña nació en la casa de sus padres el día 18 de los corrientes a las diez horas. Que es hija legítima de Tomás Pamies Pla y de Rosa Bertran Figuerola, que es nieta por la

línea paterna de Mariano Pamies Garrobé y de Rosa Pla y por la materna de Manuel Bertran Sauret y de Teresa Figuerola Tico. Y que a la expresada niña se le ha puesto el nombre de Teresa.

Què hi fem, aquí, el dia 8, si els documents afirmen que va néixer el 18? Contrarestar la realitat viscuda a la realitat dels documents, decidir si acceptem la veu subjectiva de la protagonista o l'asèpsia notarial del registre. M'explico: la Teresa va aconseguir crear una gran confusió sobre la seva data de naixement. El meu germà Antonio, que viu a Granada, sempre li enviava un ram de flors el dia 8 d'octubre. El Tomàs i jo la felicitàvem el 15 i el Pablo s'ajustava a la precisió cronològica del 18. El 15 era Santa Teresa i el 8 o el 18 coincidien amb la mort del seu pare, Tomàs, de manera que ella s'escapolia del rigor per inventar-se una mena de registre civil propi. Fins que va decidir afegir credibilitat i versemblança a la història i va dir que ella havia nascut el 8, però que no l'havien declarat fins 10 dies més tard, el 18.

De manera que som aquí per respectar, el dia 8, la versió més literària, política i memorialística del seu naixement.

* * *

Per aportar el punt d'aproximació personal i familiar que intueixo que se'm demana, he pensat d'escriure uns quants «me'n recordo» a la manera de Joe Brainard i el seu mític llibre *Me'n recordo*. Seran referències privades que, naturalment, negaré haver escrit i més encara haver llegit en públic.

Recordo quan, de petit, a Gennevilliers, un cop cada dos anys,

la mare feia xurros i jo podia presumir d'un plat exòticament espanyol que els meus amics devoraven amb admiració.

Recordo que a la mare li agradava molt cantar, però que, durant molt temps, em feia vergonya veure-la cantar als aniversaris i a les festes.

Recordo que se sentia molt satisfeta d'una recepta de musclos amb una salsa extraordinària i que sempre que el meu germà Pablo venia, la preparava i esperava el moment en què el Pablo en feia un elogi histriònicament emfàtic que tots saludàvem amb rialles.

Recordo la manera de riure de la mare, franca, sorollosa, vital.

Recordo tots els anys en què no vaig entendre que m'obligués a tornar a casa abans de les nou i que mai no fes cap excepció i la frustració que això em provocava. I com la vaig entendre quan els meus fills van començar a tornar a les dues, a les tres, a les quatre i a les cinc.

Recordo un dia, a mitjan vuitanta, que vaig sortir de festa i vam anar a parar a un antre clandestí d'un pis del carrer de Rosselló, a l'Eixample. Era un lloc perillós, amb timbes de pòquer, bevedors compulsius i practicants d'algunes activitats delictives típiques de la Barcelona preolímpica, que es deia El Quinto Piso. En vam sortir a les vuit del matí, amb una intoxicació postmoderna, i, passant per la vorera del davant del local, vaig veure la meva mare caminant molt de pressa, amb el carro de la compra. No sé on anava, però el contrast entre la seva dignitat matinera i la meva lamentable condició noctàmbula encara em persegueix quan faig veure que soc la persona que no soc.

Recordo que per a la meua mare la integritat era un valor que, quan s'havia de portar fins a les últimes conseqüències, no semblava tan atractiu com quan en parlàvem com d'una idea abstracta.

Recordo quan la mare va tenir una depressió. La va tractar el doctor Bachs i li va receptar antidepressius. Ella es va sentir molt malament perquè creia que les depressions eren una malaltia de rics i va acceptar les conseqüències somnolents i narcòtiques del tractament. Va estar uns mesos enfonsada, incapaç de mantenir el ritme de treball i d'activitats habituals. Apagada. A casa, el silenci feia una mica de por i el meu germà Antonio tenia la delicadesa de tocar-li amb la guitarra cançons de João Gilberto que, com a mínim, li despertaven un somriure. Un dia, quan semblava que la depressió s'instal·lava com un costum perillós, es va aixecar i ens va fotre quatre crits enèrgics per alguna errada domèstica. I l'Antonio es va aixecar, la va abraçar i li va dir: «Ya estás mejor. Nos has pegado una bronca».

Recordo quan, de molt petit, em banyava i cantava un cuplet en francès que deia: «Tout va très bien, madame la marquise». Explicava la història d'una dona rica que truca a la mansió per saber com va tot. El majordom li va explicant una sèrie de desgràcies, però acaba cada relat amb l'expressió «Tot va molt bé, senyora marquesa». Més endavant, fins molts anys més tard, quan comentàvem males notícies nostres o de la família, del món o del país, acabàvem dient: «però, a part d'això, tot va molt bé, *madame la marquise*».

Recordo el dia, quan tenia vuit o nou anys, que vaig robar

una bossa de caramels al supermercat Goulet. I que, quan em va descobrir —jo sempre he sigut molt dolent cometent delictes—, em va obligar a anar a demanar perdó i a pagar el que havia robat. Vaig passar una vergonya infinita i, encara que li vaig pregar que em perdonés, no es va deixar entabanar per les meves llàgrimes de cocodril.

Recordo que, una nit, uns quinquis de Sants em van trencar la cara. Vaig arribar a casa masegat i espantat, vaig explicar-li què havia passat, i ella va dir: «Alguna cosa els deus haver fet. La gent no va pel món trencant la cara perquè sí». El meu germà Pablo, en canvi, em va dir: «Si quieres, vamos a buscarlos».

Recordo l'alegria que sentia quan arribaven els primers exemplars dels seus llibres i com s'entristia si la coberta era, com passava alguna vegada, horrorosa.

Recordo que, quan acabava un article, sempre deia que era el millor article que havia escrit mai i que reia per fotre-se'n d'ella mateixa.

Recordo la lletra gran i arrodonida i una mica psicodèlica amb què escrivia fins i tot les notes que portàvem a l'escola.

Recordo que, a París, la nit de Nadal sempre convidava els camarades que estaven sols perquè creia que el més horrorós per a un exiliat és passar sol la nit de Nadal.

Recordo que jo no volia parlar en català amb la mare i que ella intentava modificar el nostre hàbit de parlar en castellà. I com, sense posar-nos d'acord, vam començar a parlar en català només per telèfon i, finalment, quan van néixer els meus fills, sempre i amb tota normalitat.

Recordo que, de petit, quan passàvem pel carrer dels colma-

dos algerians, els homes li deien coses que jo no entenia, però que ara puc imaginar-me.

Recordo com se sentia orgullosa d'haver estudiat periodisme a Mèxic i d'haver tingut com a professor Alfonso Reyes. I que, molts anys més tard, no sé si sortint d'El Quinto Piso o més tard, vaig subratllar aquestes línies d'un conte de Reyes: «Hay un derumbe cósmico en marcha constante hacia nosotros. Tardará milenios en llegar, o tardará solo unos segundos. Pero el corazón, siempre profético, adivina que el tiempo, el espacio y la causa son endebles y que una amenaza, llena de explosiones de astros, está suspendida, zumbando, sobre nuestras cabezas».

Recordo que la mare no suportava ni els pessimistes crònics ni els optimistes ingenus i que creia que l'important era lluitar i no defallir, fos quina fos la situació.

Recordo quan érem petits i ens portava discos de quarantacinc revolucions d'Aretha Franklin, Louis Armstrong, els Rolling Stones o Elvis Presley.

Recordo que no li agradava el futbol, però que, en canvi, sentia devoció pel porter de l'Espanyol Tomy N'Kono d'ençà que havia llegit un article de Mario Vargas Llosa sobre la selecció del Camerun.

Recordo el dia que em va portar a veure recitar J. V. Foix en una sala d'exposicions del carrer de Balmes que ja no existeix.

Recordo que li agradaven els parcs, seure en un banc, endur-se un llibre de poesia i subratllar-lo fins que es feia fosc.

Recordo el dia que em va portar a veure recitar Vicent Andrés Estellés a una sala d'exposicions del carrer de Consell de Cent que ja no hi és.

Recordo la nit que la vaig acompanyar al sopar del lliurament del premi Joan Estelrich, que va guanyar amb *Quan érem capitans*, i la il·lusió que li va fer guanyar.

Recordo quan es va trencar el cúbit del braç dret perquè, anant al mercat, va relliscar trepitjant una fulla d'enciam.

Recordo quan es va trencar una altra vegada el cúbit perquè va caure baixant de l'autobús.

Recordo que era una malalta terrible, exigent i impacient.

Recordo que li agradava molt Marcello Mastroianni. I Alain Delon. I Lino Ventura. I Paco Rabal.

Recordo que li agradaven les albergínies, l'escalivada, les olives, el pa, les nous, el cafè, la mongeta tendra, les magranes, les torrades de santa Teresa i que tenia una autèntica obsessió per Santa Teresa de Jesús.

Recordo que quan deia «estufa» volia dir la cuina de fogons i que quan deia «basura» volia dir el cubell de la roba bruta.

Recordo que, quan li van concedir el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, d'entrada es va emocionar molt, però més tard va deixar que s'imposés la Pàmies més escèptica i va dir: «Me'l deuen haver donat perquè no tenien dones».

Recordo quan li portàvem discos de boleros de tot arreu i ella els obria amb impaciència i els escoltava asseguda al balancí.

Recordo el balancí de la mare i que, quan vam desmuntar el pis del carrer de Casanova, se'l va quedar l'Aliona, la neta soviètica a qui va dedicar un dels seus llibres i que avui viu a cent metres d'aquí.

Sumari

La lluita persistent de Teresa Pàmies <i>Montserrat Bacardí i Francesc Foguet</i>	5
Me'n recordo <i>Sergi Pàmies</i>	11
Autodidactisme i construcció cultural <i>Montse Barderi</i>	21
Un fil roig que travessa un segle: l'experiència política de Teresa Pàmies <i>Paola Lo Cascio</i>	39
Teresa Pàmies: <i>the Spanish war's girl</i> escriu novel·les <i>Lluïsa Julià</i>	65

Teresa Pàmies: entre capitans, refugiats i gent extraordinària <i>Enric Balaguer</i>	97
Els dietaris de Teresa Pàmies, entre la crònica i el record <i>Anna Esteve</i>	117
La cartografia incerta de qualsevol viatge <i>Simona Škrabec</i>	137
Teresa Pàmies, un passeig periodístic amb Maria Aurèlia Capmany <i>Marta Nadal</i>	167
Teresa Pàmies, mirada de dona <i>Margarida Aritzeta</i>	187
Resistència i aliterarietat. Apunts sobre la recepció crítica de l'obra de Teresa Pàmies <i>Mercè Picornell</i>	219
La meva Teresa Pàmies <i>Maria Barbal</i>	249

L'escriptora Teresa Pàmies (Balaguer, 1919 – Granada, 2012), una de les figures més populars de les lletres catalanes d'ençà de la publicació de *Testament a Praga* (1971, premi Josep Pla 1970), es va moure folgadamment en les coordenades de la política, la memòria i la literatura. Aquest volum analitza les diverses facetes de l'extensa i vasta crònica del seu temps que va bastir amb la seva obra: de la vessant més íntima a la més pública, tot combinant testimoniatge i investigació. Des de perspectives noves, s'examinen aspectes fins ara poc coneguts de l'autora, al voltant de la implicació política, el compromís cívic, la novel·lística, la memorialística, els dietaris, els llibres de viatges, el periodisme i el feminisme. De les aportacions d'aquest volum, n' emergeix una Teresa Pàmies polifacètica i polièdrica, de registres diversos, narradora vocacional, crítica i emotiva, exigent i apassionada.

